

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมกับสังคมเป็นสิ่งที่คู่กันประดุจเหรียญสองหน้า เหรียญจะขาดความสมบูรณ์และใช้การไม่ได้หากปราศจากด้านใดด้านหนึ่ง ดังนั้น ทุกสังคมย่อมมีวัฒนธรรม ซึ่งทั้งสังคมและวัฒนธรรมต่างก็มีความสัมพันธ์กับมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นผู้ทำให้เกิดและสืบทอดซึ่งสังคมและวัฒนธรรม (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2535:1) นอกจากนั้น วัฒนธรรมยังเป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตในเรื่องต่าง ๆ ของกลุ่มสังคมหนึ่งซึ่งเห็นได้ชัดว่าทำให้แตกต่างจากกลุ่มสังคมอื่น วัฒนธรรมจึงเป็นเหมือนเครื่องหมายหรือตราประจำกลุ่ม (พัทยา สายหู, 2524:23)

วัฒนธรรมเป็นแนวปฏิบัติของกลุ่มคนในแต่ละกลุ่มแต่ละสังคม ซึ่งแต่ละกลุ่มแต่ละสังคมอาจจะมีส่วนเหมือนกัน คล้ายคลึงกัน แตกต่างกันไปบ้าง หรืออาจจะแตกต่างกันไปโดยสิ้นเชิง แนวปฏิบัติดังกล่าวสืบเนื่องมาจากการอบรมกล่อมเกลามาจากความรู้ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ศีลธรรม ประเพณี เทคโนโลยี มาตั้งแต่ครอบครัว สถานศึกษา กลุ่มเพื่อน รวมตลอดจนถึงแวดล้อมอื่น ๆ ของแต่ละสังคมของกลุ่มคนเป็นแบบวิถีที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา ที่อาจจะยาวนานหรือแม้ว่าเพิ่งจะมีการเริ่มรับปฏิบัติ หากเมื่อกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมเกิดการยอมรับยึดถือเป็นแบบวิถีที่จะดำรงชีวิตในรูปแบบเช่นนั้นแล้ว นั่นก็คือ “วัฒนธรรม” ของสังคมนั้นนั่นเอง ดังเช่นวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยย่อมจะแตกต่างกับวัฒนธรรมของคนในเมือง หรือวัฒนธรรมของคนภาคเหนือก็ย่อมจะแตกต่างไปจากวัฒนธรรมของคนภาคใต้ การที่วัฒนธรรมของแต่ละสังคมแตกต่างกันนั้นก็ขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมของแต่ละบุคคลนั่นเอง

ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่การปกครองแบบประชาธิปไตยมานานกว่า 50 ปีแล้ว แม้ว่าประเทศไทยจะมีสถาบันทางการเมืองที่สำคัญและมีกระบวนการทางการเมืองคล้ายคลึงกับประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยทั้งหลาย แต่การปกครองแบบประชาธิปไตยของไทยก็หาได้เหมือนกับการปกครองของประเทศใดไม่ ลักษณะดังกล่าวบ่งบอกถึงความรู้สึกลึกซึ้งและพฤติกรรมทางการเมืองของคนไทยที่มีต่อการเมืองการปกครอง นั่นคือแม้ว่าประเทศไทยจะมีโครงสร้างการเมืองการปกครองคล้ายคลึงกับบางประเทศ ก็หาได้ประกันว่าการเมืองการปกครองของไทยจะดำเนินไปในลักษณะที่คล้ายคลึงกับ

ประเทศเหล่านั้นไม่ ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเมืองการปกครองนี้คือ แบบแผนของทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองของคนไทยที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา เราเรียกแบบแผนของทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองของพลเมืองว่า "วัฒนธรรมทางการเมือง" (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2531:82-83)

วัฒนธรรมทางการเมืองถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางสังคมซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมที่เน้นถึงระบบความเชื่อ ความคิดเห็น ค่านิยม ตลอดจนทัศนคติในทางการเมือง ซึ่งถือว่าเป็นตัวกำหนดที่มีอิทธิพลสำคัญต่อพฤติกรรมทางการเมือง มีบทบาทสำคัญในการทำให้ระบบการเมืองของสังคมทั้งหลายมีลักษณะแตกต่างกันไป วัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นสื่อความคิดประการหนึ่งในการศึกษาทางการเมือง เป็นสิ่งที่มีลักษณะซับซ้อนอยู่ในระบบสังคมการเมือง การที่ระบบการเมืองของสังคมหนึ่ง ๆ จะดำรงอยู่หรือพัฒนาขึ้นไปได้ย่อมต้องอาศัยการที่คนในสังคมนั้น ๆ มีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงอยู่หรือการพัฒนาของระบบการเมืองของสังคมนั้น หรืออาจกล่าวได้ว่ากระบวนการถ่ายทอดความรู้ทางการเมืองการปกครองต้องสอดคล้องกับระบบการเมืองการปกครองที่เป็นอุดมการณ์ของสังคมนั้น

การศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองของคนในสังคมไทย หากจะให้ได้ภาพที่ชัดเจนและเที่ยงตรง จะต้องอาศัยรากฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของคนในสังคมนั้นเป็นเกณฑ์ เพราะถ้าปราศจากความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของคนในสังคมนั้น การวิเคราะห์หรือการตีความพฤติกรรมทางการเมืองของคนในสังคมนั้น อาจคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงได้มาก ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมทางการเมืองของคนในทุกสังคมนั้นล้วนขึ้นอยู่กับกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมและทางการเมือง (Political Socialization) ของคนในสังคมนั้น กระบวนการหล่อหลอมทางสังคมและทางการเมืองจะเป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนการบ่มเพาะและปลูกฝังให้คนในสังคมมีความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติเกี่ยวกับระบบการเมือง และจะมีผลต่อความคิดและพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลในสังคม (สมบัติ ชำรงชัญวงศ์, 2541:251)

อย่างไรก็ตาม ความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติของบุคคลในสังคม แม้จะเกิดจากกระบวนการอบรม กล่อมเกลา และปลูกฝังสืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานาน แต่มิได้หมายความว่า ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติทางการเมืองที่เป็นอยู่จะเปลี่ยนแปลงมิได้ ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองมีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamic) จึงสามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงได้เสมอหากเกิดสภาพเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยและส่งเสริมต่อการเปลี่ยนแปลงกลไกที่เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติทางการเมือง คือข้อมูลหรือความรู้ใหม่ที่ก่อตัวขึ้นเป็นกระแสที่มีพลังที่จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเป็นพลังที่จะทำให้บุคคลจำนวนมากเกิดความสนใจและเกิดความเชื่อมั่นใหม่ว่าแนวทาง หรือความเชื่อทางการเมืองที่ดำรงอยู่ไม่เหมาะสม

กับพัฒนาการที่พึงประสงค์ของสังคม จำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเชื่อใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับการเสริมสร้างชีวิตทางการเมืองที่ดีกว่าอันจะนำมาซึ่งชีวิตที่เป็นสุขของประชาชนอย่างเสมอภาคทั่วหน้า เมื่อเกิดกระแสของการเปลี่ยนแปลงความเชื่อทางการเมืองเช่นนี้ ก็จะนำไปสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองในที่สุด กระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่จะต้องใช้เวลาในการปรับตัวเพื่อลบล้างระบบความเชื่อดั้งเดิม และปลูกฝังระบบความเชื่อใหม่ อันจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลให้แตกต่างไปจากเดิม อาทิเช่น การเปลี่ยนแปลงจากพฤติกรรมการเมืองนิ่งเฉยทางการเมืองไปสู่พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นต้น (สมบัติ ชำรงชัญวงศ์, 2541:251-252)

ดังนั้น ถ้าเราต้องการจะพัฒนาระบบการเมืองให้เป็นประชาธิปไตย โดยยึดถือหลักการสำคัญของการระบอบประชาธิปไตยเป็นเป้าหมายในการพัฒนาทางการเมือง เราจะต้องเสริมสร้างให้ประชาชนมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย กล่าวคือ จะต้องเริ่มต้นให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ (Cognitive) เกี่ยวกับหลักการสำคัญของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจะพัฒนาไปสู่ความรู้สึกศรัทธา เชื่อมมั่นในระบอบประชาธิปไตย (Affective) และประเมินค่าด้วยการตัดสินใจยอมรับระบอบประชาธิปไตยเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองของตน (Evaluative) จากจุดนี้จะนำไปสู่การเผยแพร่และถ่ายทอดให้นิยามยึดถือปฏิบัติร่วมกันจนเป็นแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองในที่สุด (สมบัติ ชำรงชัญวงศ์, 2541:295) ลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย จะส่งเสริมให้คนพัฒนาองค์ประกอบของการพัฒนาทางการเมืองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองกับการพัฒนาทางการเมืองจึงมีส่วนเสริมสร้างซึ่งกันและกันจนไม่อาจแยกออกจากกันได้ การพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะสำเร็จได้เมื่อมีการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในหมู่ประชาชน ถ้าประชาชนยังคงมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมหรือเผด็จการก็ไม่อาจพัฒนาการเมืองให้เป็นประชาธิปไตยได้ (สมบัติ ชำรงชัญวงศ์, 2554:295-296)

ด้วยเหตุนี้ วัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทางการเมืองและกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเมืองทั้งปวง การพัฒนาทางการเมืองของสังคมใดจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด จึงขึ้นอยู่กับกระบวนการเปลี่ยนแปลงและเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่พึงประสงค์เป็นสำคัญ และการพัฒนาทางการเมืองของทุกสังคมจะมีโอกาสประสบความสำเร็จมาก ถ้าปราศจากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างชัดเจน ซึ่งในที่สุดจะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมือง ทำให้สังคมนั้นไร้เสถียรภาพทางการเมือง อันจะเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประเทศให้บรรลุเป้าหมายทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม (สมบัติ ชำรงชัญวงศ์, 2541:252)

การศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองนั้น นับว่ามีความสำคัญมากขึ้นในยุคสมัยใหม่ เพราะการจะวิเคราะห์ระบบการเมือง เพียงแต่ในแง่สถาบันการเมือง จะไม่ทำให้เราเข้าใจระบบการเมืองนั้นเลย จะเข้าใจได้ต้องเข้าใจด้วยว่าผู้ซึ่งมีบทบาททางการเมืองในระบบนั้นมองระบบการเมืองอย่างไร? มีความเข้าใจและให้คุณค่าต่อสถาบันการเมืองต่าง ๆ อย่างไร? และมีข้อสมมติฐานหรือความเชื่อถือถือ ๆ อย่างไร? ตลอดจนวิธีการและลีลาของการแสดงบทบาททางการเมือง สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของระบบหรือไม่? หากผู้ที่มีบทบาททางการเมืองมีวัฒนธรรมทางการเมืองคนละอย่าง ผลที่ปรากฏก็ย่อมแตกต่างกัน (วิชัย ดันศิริ, 2539:20)

วัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละพื้นที่น่าจะมี ความแตกต่างกัน เนื่องจากปัจจัยหลายประการ อาทิเช่น สภาพทางภูมิศาสตร์ การอบรมกล่อมเกลามาทางสังคม วัฒนธรรมและประเพณีของแต่ละพื้นที่ เป็นต้น ในการศึกษาวิจัย ผู้ศึกษาเลือกศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มประชาชนในชนบทภาคเหนือและภาคใต้เนื่องจากทั้ง 2 ภูมิภาคมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ ดินแดนภาคเหนือของไทยแต่เดิมเป็นนครรัฐอิสระที่ปกครองตนเอง ผู้คนในดินแดนภาคเหนือส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในตระกูลไต-ไท ที่เรียกว่า “ไทวน” หรือ “ไทโยนก” เนื่องจากในอดีตดินแดนแถบนี้เคยสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐต่าง ๆ ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน ศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ในภาคเหนือจึงมีอิทธิพลของมอญ ไทใหญ่ และพม่า ผสมผสานกันจนกลายเป็นรูปแบบเฉพาะตัวของล้านนา (ทองทิพย์ไทย, 2541:197) ส่วนภาคใต้ของประเทศไทยแตกต่างจากภาคเหนือตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ คนในภาคใต้มิได้ปิดกั้นตัวเอง แต่ติดต่อปฏิสัมพันธ์กับชนกลุ่มอื่นต่างชาติต่างภาษาภายนอก สภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อันเหมาะสม และความเป็นคาบสมุทรของภาคใต้ได้ทำให้ภูมิภาคนี้ผ่านขั้นตอนการเป็นสถานีการค้า เป็นเมืองท่า และศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าที่สำคัญมาตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษ ขณะที่ภาคเหนือมีภูเขาสูงล้อมรอบเป็นเสมือนกำแพงแบ่งแดนกับโลกภายนอก ภาคใต้ได้ใช้เส้นทางทะเลติดต่อสัมพันธ์กับผู้คนจากโลกภายนอก ภาคใต้จึงมีประสบการณ์อันกว้างขวางและแตกต่าง ทั้งภาษา ศาสนา ความเชื่อ ความเป็นอยู่ อาชีพ และวัฒนธรรมของชาวใต้จึงได้รับอิทธิพลจากภายนอกเข้ามาปะปนชัดเจน รวมทั้งโลกทัศน์ก็ได้รับอิทธิพลมาจากโลกภายนอกเช่นเดียวกัน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพรพิไล เลิศวิชา, 2541:125) ชาวภาคใต้จึงมีลักษณะเป็นคนหูตากว้างขวาง ไวต่อข่าวสารการเปลี่ยนแปลง ไม่เกรงกลัวและชอบเผชิญหน้ากับความเป็นจริง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพรพิไล เลิศวิชา, 2541:126) ในภาพรวมภาคใต้ดูเหมือนเป็นภาคที่ห่างไกลจากส่วนอื่น ๆ ของประเทศไทยมาก โดยเฉพาะในจังหวัดที่ติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ลักษณะภูมิอากาศ วิถีชีวิตผู้คน และศาสนาล้วนแต่หนุนส่งให้ภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแจ่มชัด (ทองทิพย์ไทย, 2541:253) แต่อย่างไรก็ดี ภายใต้สภาพโลกแห่งข้อมูลข่าวสารในปัจจุบันที่ไม่มีขอบเขตขวางกั้นการไหลของข้อมูล อาจส่งผลให้ประชาชนทั้งสองภูมิภาค มีการ

ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมทางการเมืองไปในแนวทางเดียวกัน หรืออาจจะยังคงมีวัฒนธรรมทางการเมืองเฉพาะของแต่ละพื้นที่คงเดิมก็ได้ ซึ่งก็ไม่สามารถสรุปได้หากไม่ได้ทำการศึกษาวิจัยอย่างแท้จริง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจการศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยในชนบทภาคเหนือและภาคใต้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาโดยเปรียบเทียบลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง ของประชาชนในเขตชนบทภาคเหนือและภาคใต้ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ คือ

1. เพื่อทราบกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองไทย
2. เพื่อทราบความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครองไทย
3. เพื่อทราบการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง
4. เพื่อทราบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดลักษณะแบบแผนของวัฒนธรรมทางการเมือง

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

จากการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองและการกล่อมเกลາทางการเมือง สามารถกำหนดสมมติฐานได้ดังนี้

" สถานภาพทางเศรษฐกิจ, สังคม และการกล่อมเกลາทางการเมืองที่แตกต่างกันของประชาชนในชนบทภาคเหนือและภาคใต้ ทำให้ลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแตกต่างกัน "

1.4 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ ได้แก่

- เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้
- ความแตกต่างของพื้นที่ คือ ภาคเหนือและภาคใต้

ตัวแปรตาม ได้แก่

- กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองไทย
- ทักษะติดต่อสังคมการเมือง
- ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครองไทย
- การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง

1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1. วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง แบบแผนของทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมร่วมกันของบุคคลในสังคมที่เกี่ยวกับการเมือง ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ทำให้บุคคลในฐานะสมาชิกของระบบการเมืองมีความไว้วางใจทางการเมือง การรับรู้ ความรู้สึก และการประเมินค่าที่มีต่อระบบการเมือง และส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมืองแตกต่างกัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นปัจจัยที่กำหนดรูปแบบพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล ซึ่งเป็นช่องทางนำไปสู่การแสดงออกหรือไม่แสดงออกทางการเมือง และอาจเป็นไปในทางสนับสนุน คัดค้าน หรือนิ่งเฉยต่อระบบการเมืองก็ได้

2. ประชาชนในชนบทภาคเหนือ หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอแม่แจ่มและอำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่

3. ประชาชนในชนบทภาคใต้ หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอลานสกาและอำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

4. การกล่อมเกลาทางการเมือง หมายถึง การเรียนรู้ทั้งหมดเกี่ยวกับการเมืองที่เกิดขึ้นในทุกช่วงของชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้จะเป็นแบบทางการหรือไม่เป็นทางการ จะมีเจตนาหรือไม่ก็ตาม รวมถึงการเรียนรู้ที่มีใช้การเมือง อันมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองอีกด้วย เช่น การเรียนรู้ทำที่ทางสังคมบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับการเมือง และลักษณะการได้มาซึ่งคุณลักษณะทางบุคลิกภาพบางประการที่มีผลเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางการเมือง

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของคนใน ภาคเหนือและภาคใต้
2. ทำให้ทราบถึงลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของคนในภาคเหนือและภาคใต้
3. ทำให้ได้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานในหน้าที่ของผู้ศึกษา และยังเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไป